

Att invandra till Sverige på äldre da'r: integrationsmöjligheter för 'sent-i-livet' invandrarna

SANDRA TORRES

Artikel syftar till att utifrån svenska forskningsrapporter från senare år och på grundval av etnogerontologisk litteratur från andra länder belysa en särskild invandrargrupp som invandrat till Sverige sent i livet. Det är en grupp som har fått mycket liten uppmärksamhet i debatten. Hur ser egentligen situationen ut för denna relativt nya invandrargrupp och vilka möjligheter har dessa invandrare att bli integrerade i samhället?

Inledning

Det finns några få tydliga kategorier som vi kan dela in invandrare i, utifrån både vad de har gemensamt (d.v.s. motiven för invandring, bakgrund o.s.v.) och från hur dessa minsta gemensamma nämnare underlättar eller hindrar deras integration. Det är viktigt att vara medveten om vilken roll dessa minsta gemensamma nämnare spelar, inte

---

Sandra Torres är Fil. Dr. och vikarierande universitetslektor i sociologi vid Mälardalens Högskola. Hon är också knuten till den Socialgerontologiska Forskargruppen vid Sociologiska Institutionen, Uppsala Universitet.

bara när det gäller studier av minoriteters integration utan också för de beslut som ett land fattar rörande vilka former för integration som skall väljas.

När vi talar om invandrare (och med »vi« menar jag den allmänna diskursen) talar vi ofta om tre kategorier: arbetskraftsinvandring, flykting- och anhöriginvandring. Den sistnämnda kategorin används nästan uteslutande för människor som invandrat till Sverige för att gifta sig eller leva tillsammans med en person som redan är bosatt här. Bland dessa finns en del som har invandrat på äldre da'r. Dessa går oftast under benämningen äldre invandrare även om denna

grupp är en mycket heterogen grupp som utgörs, huvudsakligen, av personer som kom till Sverige som unga och som har åldrats här som invandrare. Den invandrargrupp som behandlas i föreliggande artikel är den som består av vissa av de människor som invandrat till Sverige som gamla och som jag i det följande kallar »sent-i-livet-invandrare«, eller »invandrade på äldre da'r«. ¹ I enlighet med debatten om kategorin »äldre invandrare« som en social konstruktion (se, bl.a. Ronström 1996 och SOU 1997) skulle man kunna påstå att den kategori som är aktuell i föreliggande artikel också är en »konstgjord metonym« (ibid: 23). När allt kommer omkring är det faktiskt så att många av dessa äldre kommer från andra europeiska länder och/eller Norden och är, ur äldreomsorgsplanering synpunkt, inte nödvändigtvis värda att uppmärksamma. Men bland dem finns också personer med en utom-nordisk, utom-europeisk² och utom-nordameri-

kansk bakgrund som har invandringsmotiv, språkkunskaper och integrationsvårigheter som tordes lägga märke till. Även om denna grupp fortfarande svarar för den minsta delen av invandringen till Sverige har den till antalet varit, i princip, konstant under det senaste decenniet.

År 1991 var t.ex. 2,9 % av alla som invandrade till Sverige 65 år eller äldre; motsvarande siffra år 2000 var 2,1% (SCB, 1991 och 2000). Det är i detta sammanhang kanske intressant att påpeka att vissa svenska etnogerontologer (bl.a. Hajighasemi 1994, Emami et al. 2000 och Torres 2001a) har hävdats att 65-årsgränsen är problematisk, eftersom man i vissa länder utanför västvärlden och där pensionssystem saknas, anser att ålderdomen börjar tidigare. Eftersom många av »sent-i-livet-invandrare« i Sverige kommer från sådana länder, har det föreslagits att åldersgränsen i dessa fall skulle sänkas till 55 år. Om vi skulle göra det, blir den procentuella andelen »sent-i-livet-invandrare« i Sverige högre; år 2000 var 5,8% av alla invandrade till Sverige 55 år eller äldre (SCB 2000). Trots att den grupp som är aktuell i föreliggande artikel fortfarande är en minoritet i förhållande till det totala antalet invandrare, vill jag hävda att det inte längre går att bortse från dess situation och behov, eftersom inflödet av andra kategorier av invandrare antas åtföljas av en oförutsägbar tillväxt av den. ³ Detta, inte minst, eftersom de tillhör kategorin »äldre invandrare« men

-
- 1 Andra migrationsforskare kallar denna kategori, d.v.s. "sent-i-livet-invandrare", för äldre, åldrande och/eller gamla invandrare. Problemet med dessa benämningar är att de inte skiljer mellan invandrade människor som åldras i det nya landet, och dem som invandrar i *hög ålder*. På grund av skillnaderna mellan dessa grupper i fråga om motiv för invandringen och förhållanden efter invandringen [se Heiss (1969), Gelfand (1984 och 1994), Ikels (1986) och Moon & Pearl (1991)] är det viktigt att inse att det faktiskt rör sig om två skilda grupper. Mot denna bakgrund har jag valt uttryck som är mycket mer precisa eftersom de anger att det är människor som invandrat vid hög ålder (d.v.s. "sent-i-livet-invandrare" eller "invandrade på gamla da'r").
- 2 I enlighet med SCB (2000) statistik används härmed term utomeuropeisk för att syfta till personer som inte är födda i varken Norden eller ngn av de så kallade EU 15 länder.

-
- 3 Detta är en följd av att svensk invandringspolitik gör det relativt lätt för redan etablerade invandrare att ta hit sina gamla föräldrar, eftersom dessa räknas som anhöriginvandrare.

skiljer sig från dessa, inte minst, på grund av att de inte har bott i Sverige tillräckligt länge för att kunna ha anpassat sig så pass mycket som några etnogerontologer menar att merparten av dessa äldre har gjort (jfr. Ronström 1996 och Torres 2001a och b).

Som sociolog med inriktning på etnogerontologisk forskning⁴ anser jag att det nu, när debatten om den mångkulturella Sverige ofta avfärdar dessa gamlas verklighet genom att tala om äldre invandrare i vid mening⁵, är utomordentligt viktigt att sprida kunskap om vissa av de äldre som ingår i denna invandrarkategori och om de frågor som är särskilt angelägna för dem. Det finns, när allt kommer omkring, skillnader mellan de förutsättningar och behov som de som åldras här som invandrare har och de förutsättningar som de äldre som nyligen kommit hit för att bo med sina vuxna tidigare invandrade barn har. Efter-

som de olika invandrarkategorierna har olika utgångspunkter för den integration som vi så ofta tar för given (d.v.s. in i det svenska samhället) måste vi problematisera vad vi menar med invandretiketten i allmänhet⁶, och med etiketten äldre invandrare i synnerhet. I det följande kommer jag därför att försöka sammanfatta det som är känt om bakgrund, motiv och nuvarande situation för de »sent-i-livet-invandrare« som denna artikel gäller (dvs. de utomnordiska, -europeiska och nordamerikanska äldre). Avsikten är inte bara att lyfta fram frågor som är av särskilt intresse för denna kategori, utan också att belysa de minsta gemensamma nämnare som finns för dessa gamla.

I ljuset av det faktum att misslyckad integration antas vara kopplad till isolering (Breton, 1961 och Kim & Gudykunst, 1987), som i sin tur har samband med tillbakadragenhet (eller 'disengagement' som det heter i den socialgerontologiska diskursen) och 'olyckligt eller problematiskt' åldrande (Clark & Andersson, 1967), kommer jag också att här diskutera vilka konsekvenser dessa gemensamma nämnare får för de gamlas möjligheter till den integration som vi ofta antar är lösningen på de problem som migration orsakar; d.v.s. assimilering eller integration in i det svenska samhället. Mot bakgrund av dessa gamlas specifika gemen-

---

4 Det kan kanske vara av intresse att nämna att jag inleder min forskarbana med en magister- uppsats om "sent i livet" invandring (Torres 1995) och har fortsatt genom min forskarutbildning och även efteråt med att studera relaterade frågor. Jag har bl.a. varit inblandad i studier om "sent-i-livet-invandrare" från Iran och deras användning av kulturspecifik vård (t.ex. Emami t al. 2000), om dessa invandras syn på sjukdom och hälsa (t.ex. Emami & Torres 2000) och om medelålders iranska invandras uppfattning om vad ett "gott åldrande" innebär (t.ex. Torres 2001a & b och 2002). Min avhandling behandlade dock inte denna artikels specifika fokus utan syftade till att formulera och empirisk testa en kulturrelevant referensram för studier av 'det goda åldrandet' (se bl. a. Torres 1999 och 2001a).

5 För en insiktsfull dekonstruktion av begreppet "äldre invandrare" och konsekvenserna av dess användning, se Rönström (1996).

---

6 Tydliggörande av begreppet 'invandrare' har bl. a. efterlysts av Södergran (2000) som i sin studie av svensk invandrar- och integrationspolitik hävdar att en av förklaringarna till misslyckandet med invandrapolitiska mål kan hänföras till att detta och andra relaterade begrepp såsom 'integration' och 'mångkulturellt samhälle' har aldrig riktigt definierats.

samma nämnare kommer jag därefter att föreslå andra lösningar som vi skulle kunna tillämpa för att minska de många svårigheter som kännetecknar livet för vissa av de människor som invandrat hit på ålderns höst.

Gemensamma nämnare:

Motiv för invandring

Invandrades motiv för migration har hävdats vara viktiga för hur de ska lyckas anpassa sig till det nya landet. När det gäller gruppen »sent-i-livet-invandrare« kan det sägas att dessa gamla har många olika – och en del skulle kanske säga okända – motiv för flyttningen till Sverige. Hajighasemis undersökning (1994) är nämligen den enda som explicit visar vilka motiv några av dessa gamla hade för sin invandring.⁷ När det gäller motiven för invandring, har några få mönster emellertid kunnat sällas fram ur de forskningsrapporter som för närvarande finns tillgängliga, liksom från de studier jag

deltagit i (se t.ex. Emami et al 2000 och Emami & Torres 2000). De flesta mönster hör samman med det faktum att vissa av de så kallade »sent-i-livet-invandrare« antas ha vad man kallar »personlig anknytning«.⁸ Med det menas att dessa äldre ofta är föräldrar till tidigare invandrade personer som nu etablerat sig i Sverige.

I en rapport till regeringen sammanställd av Socialstyrelsen och Invandrarverket (1991) antas exempelvis att de äldre som kommer till Sverige är gamla män och kvinnor som kommer hit för att återföreninga sig med sina vuxna barn. Rapporten tar för givet att majoriteten av »sent-i-livet-invandrare« är anhöriginvandrare och detsamma sker i en annan rapport som samma myndigheter skrev för Stockholms socialtjänst samma år. Det är givetvis något överraskande, eftersom den rapporten också erkänner att uppgifter rörande omfattningen av denna typ av äldre saknas. Det är därför omöjligt att avgöra om anknytningen är regel eller undantag bland »sent-i-livet-invandrare«, även om det

7 Förutom denna utredning har jag också använt mig av vad som Zetzell (1980), Sachs (1980), Dahl (1981), SoS & SIV (1991), Lind-Brodén (1992), Songur (1992a och b), Hajighasemi (1994), Bacal (1995), Ahmadi & Tornstam (1996), Rönström (1996), Socialstyrelsen (1996), Emami & Ekman (1998), Emami et al (2000) påstår om äldre invandrades invandringsmotiv. Det är viktigt i sammanhanget att påpeka att bara Hajighasemi (1994), Ahmadi & Tornstam (1996), Emami & Ekman (1998) och Emami et al (2000) utgår ifrån kategorin som är i fokus i denna artikel; nämligen: "sent-i-livet-invandrarna". Övriga rapporter behandlar äldre invandrare i allmänhet och innehåller data som gäller både personer som invandrat tidigt

i livet och åldrats i Sverige och de som kommit hit som gamla. Även om alla de rapporter som uteslutande gäller "sent-i-livet-invandrare" tar upp dessa gamlas motiv för invandring och anger att de kommit hit för att återförenas med familjemedlemmar, är det bara Hajighasemi som redovisar dessa motiv statistiskt. Det är dock angeläget att påpeka att studien i fråga är baserad på 60 äldre iranier så den kan inte göra anspråk på att vara representativ varken för gruppen äldre iranier eller för gruppen 'sent-i-livet' invandrarna.

8 Det finns tyvärr inte någon svensk statistik över anhöriginvandrare med fördelning på olika åldrar.

är just vad som antyds i rapporterna. Det enda som med någon säkerhet kan sägas, är att anknytningsmotivet allmänt antas ligga bakom de flesta gamlas beslut att flytta hit; åtminstone är det vad regeringstjänstemän och forskare på området förutsätter.

Undersökningar som genomförts av Hajjghasemi (1994), Emami & Ekman (1998), Emami et al (2000) och Emami & Torres (2000) av »sent-i-livet-invandrare« från Iran visar ändå att majoriteten av dem hade kommit hit därför att deras vuxna barn med familjer bodde i Sverige. Enligt dessa forskare var det en önskan om att vara nära sina barn som var de intervjuade iraniernas främsta motiv till invandringen. En närmare granskning av tillgängliga forskningsresultat tyder på att det kan finnas minst fyra frågor som hänger samman med motivet återföreningen med ett tidigare utvandrat barn. Dessa frågor är inte alltid så renodlade som man skulle kunna tro, vilket gör det lite problematiskt att behandla dem som separata frågor. Jag kommer ändå att göra det, eftersom de ofta återopas separat:

1) *Kulturrelaterade motiv*: Exempel på detta är söner som, i den kultur de härstammar från, förväntas ta hand om sina föräldrar när de blir gamla. Sachs (1980) har t.ex. hävdad att detta är ett vanligt motiv bland människor från Mellanöstern⁹ där man betraktar omsorgen om en gammal förälder som

9 Jag är medveten om att kulturkategorin "människor från Mellanöstern" är problematisk eftersom den felaktigt skulle kunna tolkas som om det handlar om en homogen grupp. Heterogeniteten i de olika kulturer som kan rymmas

en hederssak. Enligt henne är det vanligt att dessa invandrare uppmanar sina föräldrar att flytta till Sverige så att de ska kunna ge dem den vård deras heder kräver och uppfylla sina kulturella skyldigheter. Emami och Ekman (1998) skriver att en av anledningarna till inflyttningen som gavs av »invandrade på gamla da'r« som de intervjuade, hängde samman med det faktum att »institutionsvård av gamla människor, som är regel i Sverige, saknas i Iran där det inte är socialt accepterat att lämna äldre familjemedlemmar på institutioner (ibid:190).« Även om man skulle kunna ifrågasätta om institutionsvård inte existerar i Iran (se t.ex. diskussioner om detta hos Good (1981); Dixon (1987) och Nia och Bansal (1997), tycks det ändå vara kulturella eller socialt relaterade motiv som ligger bakom dessa gamlas migration. Det finns följaktligen vissa forskningsrapporter som antyder att det vid sidan av de gamlas önskan om att återförenas med vuxna barn också finns andra motiv för migrationen.

2) *Motiv relaterade till åldrandet*: Ett exempel på motiv av denna typ är ett tidigare invandrat barn, vars gamla förälder behöver sådan hälsovård som ett högt utvecklat land som Sverige kan ge, och som därför uppmantrar honom eller henne att flytta hit för att få del

under ett sådant övergripande begrepp förbises när begreppet används. Jag har dock ansett det nödvändigt att använda det begrepp som författaren som jag härmed hänvisar till använder själv.

av den. Av de gamla som intervjuades av Hajighasemi (1994) medgav en liten andel motvilligt att de t.ex. invandrat därför att de behövde hälsovård. Ett annat exempel som faller inom denna kategori är en sjuk äldre person som behöver ständig vård och hjälp med vardagssysslor och som uppmuntras att flytta hit av sitt tidigare invandrade barn, som utlovar hjälp. I sina studier av äldre invandrare från Mellanöstern fann Songur (1992 a & b) flera exempel på gamla som invandrat av just denna anledning. Emami och Ekman (1998) syftar också på oron över dessa gamlas framtida livskvalitet, när de sammanfattar de motiv för invandring som de fann i sina intervjuer.

- 3) *Ekonomiska motiv*: För äldre som kommer från ett land där pensionssystemet är svagt utvecklat eller obefintligt är utvandringen ett sätt att slå två flugor i en smäll (Hajighasemi 1994). Genom att flytta till Sverige kan de återförenas med barnen och deras familjer samtidigt som de får en ekonomisk trygghet som de bara hade kunnat drömma om, om de stannat kvar i hemlandet.¹⁰ Även om ett litet antal av de gamla som Hajighasemi (ibid.) intervjuat medgav att ekonomisk trygghet haft något att göra med deras beslut att migrera, finns det »tillräckliga data

som stödjer hypotesen att ekonomisk trygghet spelade en större roll än dessa äldre är beredda att medge« (ibid.:16). Några av de äldre som intervjuades av Hajighasemi berättade att de hade ett barn kvar i Iran, som kunde ha givit den vård de behövde. Detta tycks tyda på att även andra skäl än viljan att återförenas med familjen, eller behovet av omsorger från släktingar som bor i Sverige, kan ha spelat in i några fall. Vissa av de gamla som Hajighasemi intervjuade hade även andra möjligheter att få vård, förutom den de valde (d.v.s. att migrera för att kunna tas om hand av ett barn som flyttat tidigare). Detta, tillsammans med det faktum att Iran saknar tillräckliga program för äldreomsorg, sjukvård och till och med ett organiserat pensionssystem (Dixon, 1987 och Nia och Bansal, 1997) kan enligt Hajighasemi (1994) bara tolkas som att en önskan om ekonomisk trygghet på ålderdomen troligen i någon mån varit en del av dessa gamlas motiv för utvandringen.

- 4) *Praktiska skäl*: Bland dessa finns önskan om att vara nära sina barn därför att man tror att man i framtiden kommer att behöva deras hjälp, även om det inte finns något som tyder på det när migrationen övervägs. Migration är med andra ord ett slags skyddsnet, för

---

10 Enligt Hajighasemi (1994) medför »ett beviljat bosättningsstillstånd vanligen att det svenska välfärdssystemet tar över kostnaderna för de gamlas uppehälle, inklusive deras sjukvårdskostnader» (ibid.:16). Man skulle kunna diskutera om detta är fallet nuförtiden. Det

---

invandrarpolitiska klimatet har hårdnat en del under 90-talets senare del. Det är dock fortfarande så att man som etablerad invandrare i det svenska samhället kan ansöka om uppehållstillstånd åt sina äldre föräldrar i och med att dessa räknas som anhörigfall.

den händelse saker och ting förändras, som Emami och Ekman (1998) antydde i sin undersökning.

Vare sig dessa gamla valde migration endast därför att de ville återförenas med sina tidigare utvandrade barn eller av andra skäl, kvarstår faktum att dessa »invandrade på äldre da'r« tillhör en liten men 'särskild' invandrargrupp i Sverige. De tycks ha kommit för att stanna, vilket innebär att de nu är en grupp som man måste ta hänsyn till; inte minst av äldreomsorgspolitiska skäl.

Den sociokulturella bakgrunden

Sedan jag belyst det lilla vi hittills vet i fråga om dessa gamlas motiv för migration, skall jag övergå till den gemensamma nämnare för tiden före migrationen som utgörs av den sociala bakgrunden hos vissa »sent-i-livet-invandrare«. Skillnaderna mellan det slags samhälle som dessa invandrare kommer från, och det samhälle de invandrar till, brukar beaktas när det gäller deras situation efter invandringen (Heiss 1969 och Dyal & Dyal 1981). Majoriteten av de »invandrade på äldre da'r« i Sverige som denna artikel handlar om kommer från länder i Mellanöstern (t.ex. Iran, Irak, Libanon, Syrien och/eller Turkiet), eller från Bosnien och F.D. Jugoslavien (SCB 1990-2000), d.v.s. från länder som kulturellt och socialt antas skilja sig från Sverige. Ett stort antal internationella och svenska studier, rapporter och artiklar kring äldre minoriteter tar vanligen för givet att »sent-i-livet-invandrare« från samhällen som skiljer sig

från det de invandrar till, har svårare att anpassa sig till den nya miljön. I en rapport från Socialstyrelsen och Invandrarverket till regeringen om populationen äldre invandrare (SoS & SIV 1991) kunde man t.ex. läsa följande:

»För de invandrare som kommer från andra västerländska industrisamhällen, framför allt de nordiska, blir mötet med det nya landet inte lika abrupt som det kan bli för dem som kommer från agrara eller mer traditionella samhällen. För dessa kan mötet med det nya landet och dess annorlunda värdemönster, levnadssätt och främmande språk bli en chockartad upplevelse« (ibid: 8).

Den ovannämnda rapporten antar att detta är faktum, i enlighet med etnogerontologer som baserar sitt arbete på moderniseringsteorin som presenterades av Cowgill & Holmes (1972), och som tror att traditionella samhällen betraktar sina äldre på ett gynnsammare sätt än vad industrisamhällen gör, och att äldre som invandrar från den typen av samhällen till moderna samhällen har svårare att anpassa sig till den statusförlust de ibland upplever. Cowgills och Holmes teori innebär i korthet att industrisamhällen fäster större betydelse vid människors »marknadsvärde«. När åldringsprocessen börjar innebär det vanligen att personen ifråga inte längre har ett marknadsvärde i samhället. Traditionella samhällen, å andra sidan, ser inte på åldrandet vare sig som en början eller ett slut på ett visst skede i livet. I dessa samhällen antas åldrandet vara en fortsättning på den integrationsprocess som livet är. De flesta etnogerontologer är väl medvetna om att

moderniseringsteorin har blivit skarpt kritiserade under de senaste årtiondena. Bland kritikerna finns t.ex. Palmore & Manton (1974) och Bengtson (1975). Jag ansluter mig till deras invändningar men har ansett det nödvändigt att beröra moderniseringsteorin eftersom de flesta studier av »sent-i-livet-invandrare« i Sverige explicit eller implicit stödjer sig på denna teori när de diskuterar problem som drabbar dessa äldre efter invandringen (se t.ex. Songur (1992a och b), Hajighasemi (1994), Emami & Ekman (1998), Emami et al. (2000). Förutom att jag delar de olika invändningar som nämnda kritiker framfört, är jag framför allt kritisk mot användning av teorin i diskussioner om minoritetsäldre i Sverige därför att det är problematiskt att hävda att deras ursprungsländer (i de flesta fall länder i Mellanöstern, som Iran, som är relativt högt industrialiserat och urbaniserat), faktiskt är traditionella i den mening som etnogerontologer lägger i begreppet. Svenska forskare som kommer ursprungligen från dessa länder har emellertid själva valt att beskriva sina ursprungsländer som traditionella samhällen i jämförelse med det svenska (se t.ex. Hajighasemi (1994), Songur (1992a och b) och Emami & Ekman (1998). Min förklaring till detta är att de tycks använda begreppet traditionell som motsats till liberal/modern och/eller i kontrast till västvärlden, istället för som en beskrivning av ett lands industriella utvecklingsnivå som sådan, på det sätt som etnogerontologer avsett.

Vid sidan av frågan om skillnader mellan olika samhällen, finns det andra bakgrundsrelaterade faktorer som också påverkar dessa människors nuvarande situation.

Bland dem finns tidigare sysselsättning/yrke, utbildningsnivå och socialgruppsstillhörighet. När det gäller sysselsättning har Hajighasemi (1994) funnit att majoriteten av de kvinnor hon intervjuat var hemmafruar innan de utvandrade. En liten del av dem hade varit lärare. Av de intervjuade männen hade nästan samtliga antingen varit egna företagare eller haft arbeten inom vad som närmast kan beskrivas som 'manschettyrken', t.ex. som advokater, ingenjörer, bokföreläsare eller statstjänstemän. Liknande resultat i fråga om tidigare yrken bland iranska åldringsinvandrare i Sverige har rapporterats av Emami & Ekman (1998). När det gäller utbildningsnivå finns det rapporter som indirekt antyder att låg utbildning närmast är regel bland de »sent-i-livet-invandrare« som här är aktuella. Här finns också utredningar som hävdar att dessa människors bristande kunskap i svenska beror på att analfabetism är hög bland dem (se t.ex. Sachs (1980); SoS & SIV (1991) samt Hajighasemi (1994).

Det finns många motstridiga rapporter när det gäller vilka socialgrupper som dessa »sent-i-livet-invandrare« tillhörde innan de kom till Sverige. Vissa studier antyder, antingen direkt eller indirekt, att de före utvandringen tillhörde arbetar-/medelklass (se Songur 1992a & b) medan andra menar att de varit medel- eller överklass (se Hajighasemi 1994 och Emami & Ekman 1998). Motsägelserna beror på att de flesta studier som hittills genomförts av »sent-i-livet-invandrare« i Sverige har varit små, kvalitativa undersökningar av människor från en specifik ursprungskultur.

Med utgångspunkt i den litteratur som studerats är det, sammanfattningsvis, så

att analfabetism, relativt låga utbildningsnivåer och det faktum att den övervägande delen av kvinnor som kommer till Sverige på gamla da'r aldrig arbetat utanför hemmet verkar vara de gemensamma faktorer i den sociala bakgrunden för den kategori »sent-i-livet invandrare« som denna diskussion avser. Det krävs ytterligare forskning för att vi ska få tillräckliga data om de förhållanden före invandringen till Sverige som är gemensamma för dem som invandrat på äldre da'r. Allt som för närvarande kan sägas är att det tycks finnas vissa tendenser bland dem i dessa frågor; tendenser som vi bör vara medvetna om för att kunna utforma program som tillgodoser de behov som dessa gamla har.

»Sent-i-livet-invandrares« situation i Sverige

Återförening och sammanboende

Som tidigare framhållits, tycks många av »sent-i-livet-invandrare« ha kommit hit därför att de velat återförenas med sina vuxna barn som invandrat tidigare. Forskningsrapporter berör det faktum att återförening för denna grupp tycks innebära att bo tillsammans med de vuxna barnen. I fråga om boendet kan man emellertid, trots den vanliga bild som massmedia ger av äldre invandrare i Sverige, se att många av dessa äldre inte bor tillsammans med sina närmaste anhöriga (se Sachs 1980; SoS & SIV 1991; Songur 1992b och Hajighasemi 1994). Enligt en socialarbetare (intervjuad av Songur) som arbetar med äldre invand-

rare är uppfattningen om »sent-i-livet-invandrares« boende ingenting annat än stereotyper. I anknytning till detta skriver hon t.ex. att »de äldre kommer hit i hopp om att leva tillsammans med sina barn men efter ett eller två år blir det problem inom familjen och de kommer hit (*hon menar till socialbyrån*) och vill ha hjälp för att få bostad« (Songur 1992b: 63). Hajighasemi (1994) resultat talar också för att den vanliga uppfattningen om att dessa människor bor i utvidgade familjer är en myt. Mycket få av de gamla som hon intervjuade bodde tillsammans med en son eller dotter. Majoriteten bodde i stället antingen för sig själva eller tillsammans med maken/makan. Enligt Hajighasemi berodde detta på att de påfrestningar som dessa familjer lever under har en tendens att orsaka oförutsedda konflikter mellan familjemedlemmarna. Hennes resultat ger, med andra ord, stöd för den tidigare citerade socialarbetarens uppfattning. Liknande resultat har också rapporterats av Emami & Ekman (1998).

Förhållande med de vuxna barnen och sociala nätverk

Migrationsprocessen tycks i viss utsträckning skapa svårigheter i det förhållande som dessa gamla kommit hit för att återuppta, d.v.s. det med de vuxna barnen. Songur (1992b), Hajighasemi (1994), Emami & Ekman (1998) och Emami et al (2000) tar upp det slags påfrestningar som invandring på gamla da'r kan orsaka. Bland dem finns den auktoritetsförlust som de gamla upplever när de inte behärskar det nya landets språk och inte heller känner till dess

normer. Dessa omständigheter tycks ha förutbestämt dessa gamla till att bli påfrestande bördor på de vuxna barnen. Som konsekvens uppstår lätt en känsla av vad jag kallar för »ett ombyte av roller orsakat av kulturkrock«, d.v.s. en relativt oväntad och ovälkommen rollförändring som följer av att dessa gamla inte längre har den kunskap de behöver för att vara familjernas överhuvud i det nya landet.¹¹

En annan viktig faktor när det gäller gemensamma nämnare (efter invandring) för den invandrarkategori som här är aktuell, är det sociala nätverk som skapas genom tillhörighet till olika grupper och de vardagsrutiner som dessa äldre har. När Songur (1992b) diskuterade äldre invandrades typiska vardagsrutiner i sin bok gjorde han det genom att under rubriken »En passiv veckodag« beskriva vardagen för två »sent-i-livet-invandrare«. Enligt Songur (1992b) upptogs deras vardagar av två huvudsakliga aktiviteter: att sova och att sitta hemma. Även om de ibland är fysiskt friska eller, som de själva uttryckte det, »starka nog« för att gå promenader eller göra andra saker, väljer de att stanna hemma. När de tillfrågades om orsaken till det, svarade de att de inte visste vad de skulle göra för att bli aktiva. När Songur således sammanfattade resultatet av sin undersökning om de intervjuade äldres vardagsrutiner skrev han: »Dessa gamla överlevde vardagen snarare än levde i den« (ibid.:70). Liknande resultat i fråga om sociala nätverk och vardagsru-

tiner hos »sent-i-livet-invandrare« har rapporterats av Hajjghasemi (1994), Emami & Ekman (1998), Emami et al (2000) och Emami & Torres (2000).

Kulturkrockar och den psykiska stressen som dessa medför

Att invandra på äldre dar tycks vara förenat med vad jag kommit att kalla »en upplösningssprocess«, i synnerhet för dem som kommer från ett land där samhället och kulturen skiljer sig från vad som gäller i det nya landet. »Sent-i-livet-invandrare« lämnar inte bara påtagliga saker som släktingar och vänner bakom sig, utan också sådant som är mindre påtagligt, som sedvanor, livsstil och väl etablerade rutiner. Att utvandra innebär, med andra ord, att överge sin livsstil till förmån för en annan som är bättre lämpad för den nya miljön. Det förutsätter givetvis att det inte handlar om utvandring till ett land med liknande värderingar och vanor som de som gällde i ursprungslandet. Att anta en ny livsstil, en ny uppsättning regler och nya vanor är emellertid inte lätt. Faktum är att det kan vara mycket skadligt och under alla förhållanden är det psykiskt påfrestande. Det beror på att man oundvikligen blir medveten om att ens gamla beteendemönster och förväntningar, som en gång var funktionella, plötsligt blir helt fel i den nya sociokulturella miljö som nu är »hemma«. Songur (1992b) hävdar att upplösningssprocessen i fråga och isolering går hand i hand (jmf. Weeks & Cuellar (1983); Moon & Pearl (1991) och Tran (1991) och detsamma tycks också gälla ensamhet. Av de »sent-i-livet-invandrare« som Hajjgha-

¹¹ För en allmän gerontologisk diskussion av ombytta roller, se Tornstam (1992) och Torres (1995) för denna särskilda typ av rollbyte.

semi (1994) intervjuade sade över hälften att de kände sig ensamma. Förutom att de kände sig ensamma, längtade hem och led av psykiska problem, berättade de också att de efter invandringen blivit lättretliga. Över hälften av dem tyckte t.ex. att de lättare blev arga och var känsligare än tidigare.

Ett empiriskt exempel på graden av psykisk stress som dessa »sent-i-livet-invandrare« lever under återfinns i Songurs (1992b) undersökning, där fallet Mesud beskrivs. Mesud var en kurd som kom till Sverige på äldre da'ar. Innan han kom till Sverige år 1985 var han frisk, men kort tid efter invandringen började han försämrats fysiskt (bara några månader efter ankomsten blev höger sida av kroppen förlamad från huvudet ner till armen). Enligt läkarna som undersökt honom berodde förlamningen på det ensliga liv han nu lever och på de psykiska effekterna av isoleringen. När Songur frågade Mesuds son Kerim om faderns förlamning blev svaret: »Det är klart att de blir dåliga när de inte gör någonting. De sitter bara. De tycker inte om att vara ensamma hemma hela dagarna och inte göra någonting« (ibid.: 71). Songur (1992b) ger oss också ett annat exempel på isolering och nedbrytningsprocessen som »sent-i-livet-invandrare« riskerar att uppleva. I sin empiriska studie av äldre kurder, turkar, iranier och assyrier i Sverige beskriver han den 83-åriga kvinnan Nazes situation. Hon kom till Sverige som »sent-i-livet-invandrare« för femton år sedan. Så länge hennes man levde hade hon ett relativt stort socialt nätverk, men det krympte dramatiskt när hennes välkände man dog. Naze, som ständigt hade varit omgiven av vänner, lever nu ett mycket stillsamt liv. Hon känner sig ensam

trots att hon bor hos en av sina döttrar och ofta får besök av familjen. Songur säger att hon varit frånvarande och tillbakadragen när han kommit för att intervju henne (vilket uppenbarligen skett vid mer än ett tillfälle). På frågan om hur hon mådde allmänt, svarade hon genom att jämföra sitt liv med »ett meningslöst oväsen« (ibid.: 59). Detta yttrande är, enligt Songur, tecken på att hon är isolerad och tycks ha dragit sig tillbaka till ett stilla liv och tagit avstånd från omvärlden. Songur tror inte att Nazes avståndstagande beror på den process av tillbakadragande som antas vara knuten till åldrandet.

Disengagemang eller ensamhet

Teoretiker som Cumming och Henry (1961) menar att åldrandeprocessen är förenad med en viss grad av disengagemang från den åldrandes sida. Disengagemanget i fråga anses vara ett naturligt och instinktivt tillbakadragande från både den sociala och psykologiska sfären. Songur menar att man vid en första analys lätt frestas att beskriva Nazes tillbakadragande som »naturligt disengagemang« av det slag som ovannämnda teoretiker behandlar. Enligt Songur skulle detta emellertid vara ett misstag. Även om det skulle kunna vara så att avståndstagandet spelar in i Nazes fall, kvarstår det faktum att hennes tillbakadragandet lika gärna kan bero antingen på den upplösningsprocess som »sent-i-livet-invandrare« upplever, eller på makens död, eller på en kombination av dessa två – eller till och med alla tre – faktorer. Att avfärda hennes nuvarande isolering och

ensamhetskänsla som en del av åldrandets normala disengagemang skulle vara att förenkla hennes nuvarande svåra situation. Av denna anledning har jag kommit att kalla den avståndstagandeprocess som »sent-i-livet-invandrare« tycks löpa risk att råka in i, för »migrationsbetingat disengagemang«; en slags avståndstagande som kanske inte är så 'normalt' som Cumming menar i sin teori, och en företeelse som bör studeras empiriskt för att ge kunskap om »sent-i-livet-invandrares« särskilda förhållanden.

I ljuset av de resultat som berörts ovan, menar jag att människor som vissa av dem som invandrat på gamla da'r tycks ha vissa odds emot sig som kan göra dem starkt predisponerade för psykisk stress, isolering och ensamhet, så som de gamla som intervjuats av Songur berättat om. Integration efter invandring kan minska risken för att den aktuella gruppen skall råka ut för sådan isolering (Kim & Gudykunst 1987). Framgångsrik integration kan, med andra ord, hjälpa en del invandrare att motverka den isolering som invandring orsakar. Av just denna anledning anser jag det nödvändigt att bedöma »sent-i-livet-invandrares« möjligheterna till integration i ljuset av den kunskap som kommit fram genom genomgången av forskningsrapporter rörande sådana faktorer före och efter migration som gör vissa av dem till en egen invandrarkategori.

»Sent-i-livet-invandrares« integration i Sverige: en prognos baserad på ovanstående redovisning

Det finns många och varierade faktorer

som underlättar eller försvårar en invandrares integration till det nya landet; så många att de inte låter sig generaliseras. Forskning har visat att vissa individuella skillnader tycks vara mer gynnsamma än andra när det gäller integration efter invandring (Berry 1980; Cochrane & Stopes-Roe 1977; Taft 1985; Goldlust & Richmond 1974). När det gäller kännetecken före invandring visar forskningen att invandrares tidigare utbildning och/eller tekniska utbildning, graden av kulturella, sociala och industriella skillnader mellan invandrares ursprungsland och det nya landet, invandrares demografiska kännetecken (t.ex. kön, ålder vid ankomst o.s.v.) samt motiv för invandringen kan underlätta eller försvåra integrationen till det nya landet.

Sociologiska studier har exempelvis styrkt ett positivt samband mellan högre utbildningsnivåer och en invandrares förmåga till framgångsrik integration till det nya landet (se t.ex. Brady 1989). Människorna i mottagarlandet tycks ha lättare att acceptera invandrare som har utbildning. Dessa invandrare förefaller också vara bättre på att överbrygga de språkliga och kulturella barriärer som hindrar tillgång till sociala kontakter bortom den etniska gemenskap de själva tillhör. De antas därför ha en lättare integrationsperiod än invandrare med lägre utbildning. När det gäller faktorn tidigare utbildning och vad vi vet om »sent-i-livet-invandrare« i Sverige kan man hypotetiskt säga att en prognos för integrationsprocessen som bygger enbart på dessa äldres utbildningsnivåer, skulle vara mindre god. Det följer av att låga utbildningsnivåer antas vara mindre gynnsamma för integration än högre utbildningsnivåer och av att låga

utbildningsnivåer antas vara regel bland »sent-i-livet-invandrare« i Sverige.

Forskningen har vidare visat att integrationen till ett nytt land med sociala normer, kultur och samhällstyp (industri- vs. traditionellt) som inte skiljer sig alltför mycket från invandrarens ursprungsland, ibland kan vara lättare än integrationen till ett land som är mycket annorlunda (Heiss 1969). När det gäller faktorn sociala, kulturella och industriella skillnader i förhållande till vad som är känt om vissa »sent-i-livet-invandrare« i Sverige, tycks utsikterna till integration således vara små. Många av dem kommer från länder som kulturellt, socialt och industriellt skiljer sig från Sverige. Skillnaderna kan utgöra ett hinder för dessa äldres integration.

När vi kommer till demografiska kännetecken, i synnerhet åldern vid ankomsten, visar forskningen ett positivt samband mellan invandring i tidig ålder och snabbt tillägnande av mottagarlandets samhälls- normer (Moon & Pearl 1991). När det gäller ålder vid invandringen har Chang (1980, jmf. Scott & Scott 1980) också funnit att kinesiska kvinnor som utvandrade som äldre uppvisade fler symptom på psykisk störning än deras yngre motsvarigheter. Likaså har Nicassio och Pae (1984) funnit ett positivt samband mellan vietnamesiska invandres ålder vid ankomsten till USA och deras grad av alienation från det nya samhället. Alla dessa resultat styrker faktum att integration efter invandring, som process, tenderar att bli svårare med stigande ålder. När det gäller »sent-i-livet-invandres« demografiska kännetecken och den effekt som åldern antas ha för deras integration, måste jag börja med att

framhålla det uppenbara; d.v.s. att det som kännetecknar dem som undergrupp bland invandrarna, d.v.s. deras ålder, också är det som antas orsaka de flesta integrationssvårigheter som de förväntas möta. Bland svårigheterna finns deras oförmåga att smidigt ta in den nya miljöns livsstil, normer och synpunkter i sin egen uppsättning betenden (Gelfand 1989) och de problem de tycks ha att lära sig behärska det nya språket (Schumman 1978).

Faktorn 'motiv till migration' är tämligen komplicerad eftersom motiven är så många och varierade. Bland forskare inom områden som berör invandring och minoritetsfrågor är det väl känt att frivilliga invandrare i allmänhet anpassar sig lättare än ofrivilliga. Den fjärde och sista av faktorerna i kategorin kännetecken före migration gäller de motiv en invandrare kan ha haft för sin invandring. Som tidigare framhållits antas majoriteten av »sent-i-livet-invandrare« i Sverige ha kommit hit som anknätningsfall, vilket innebär att de är frivilliga invandrare. Till skillnad från andra frivilliga invandrare (som har som mål att anamma värdlandets kultur och bli fullvärdiga medlemmar i det nya samhället) betraktar emellertid »sent-i-livet-invandrare« inte nödvändigtvis invandringen som en möjlighet. Det beror på att deras beslut att migrera nästan alltid har något att göra med en önskan om återförening med tidigare utvandrade familjemedlemmar. För dessa äldre är utvandringen således ett nödvändigt ont för att de inte ska bli övergivna. Gelfand (1994) uttrycker det som att »för den äldre invandren, kan de förluster som följer av utvandringen från hemlandet väga tyngre än de förväntade fördelarna

som inflyttningen till det nya landet väntas ge» (ibid: 45). När det handlar om »sent-i-livet-invandrare» kan man således inte ta för givet att frivillig invandring alltid leder till lättare integration, eftersom deras motiv för invandringen inte är helt frivilliga. Inte heller har de samma mål för migrationen som andra frivilliga invandrare, som aktivt strävar efter att anamma kulturen i det nya land de valt att bli delar av.

Med utgångspunkt i ovanstående preliminära och hypotetiska prognos, baserad på den bakgrundsinformation som samlats in om »sent-i-livet-invandrare» genom litteraturstudier i kombination med sekundäranalys av data, menar jag att de (personliga) underlättande kategorier som diskuterats ovan innebär att det finns starka skäl som talar emot att dessa äldre skall kunna anpassa sig till det nya samhället. Dessa negativa skäl förefaller förutbestämda av det faktum att vissa av dessa »sent-i-livet invandrare» saknar tillgång till miljöer där de på ett naturligt sätt regelbundet kan umgås med medlemmar av värdlandets kultur (t.ex. skolor och arbetsplatser). Den pessimistiska bild som målats upp ovan bör emellertid inte ses som allmängiltig för »sent-i-livet-invandrare», även om de stämmer med Gelfands (1994) påstående att »Anpassning till en ny kultur är svårare för äldre invandrare än för yngre» (ibid: 39).¹²

---

12 Anpassning efter invandring [eller 'post migration adaptation' som är det faktiska begreppet som Gelfand (1994) använder] syftar på de förändringar i sociala, psykiska och kulturella avseenden som invandrare genomgår för att överleva när de slår sig ner i nya miljöer. Som begrepp omfattar integration efter invandring både processen och tillståndet.

Det finns säkerligen flera som anpassar sig mot alla odds. Ett exempel är de iranska »sent-i-livet-invandrare» som intervjuades i en studie gjord av Ahmadi och Tornstam (1996). Trots att de inte blivit integrerade i det nya landet (Sverige) ansåg de att deras situation som var gynnsam, eftersom den gav dem möjlighet att uppleva en annan kultur. Här bör noteras att dessa gamla kunde göra regelbundna besök i ursprungslandet (Iran), en fördel som inte får underskattas.

Diskussion

Framgångsrik integration (ofta detsamma som integration till värdlandet) kan, med andra ord, hjälpa vissa invandrare att motverka den isolering som migrationen skapar. De särskilda omständigheter som kännetecknar de »sent-i-livet-invandrare» som denna artikel har fokuserat på (dvs. de som kommer från utom-nordiska, utomeuropeiska och utom-nordamerikanska länder) före och efter migrationen, och som naturligtvis bidragit till dessa äldres isolering, visar att det finns starka odds som talar emot deras möjligheter till framgångsrik integration till den nya miljön. Detta beror på att dessa »sent-i-livet-invandrades» förhållanden före migrationen kännetecknas av låga utbildningsnivåer, som vanligen associeras med svårigheter att lära ett andraspråk; av en social och kulturell bakgrund som är relativt oförenlig med värdlandets kultur och därför antas vara ett hinder för deras integration; av demografiska karakteristika, som ålder, som antas bidra till sämre förmåga att assimilera nya

miljöer; av motiv för migrationen som tyder på frivillig invandring även om detta inte nödvändigtvis betyder ett agerande som främjar integration och de uppenbarligen ofrånkomliga generationsmotsättningarna och ty åtföljande försämring av de äldres relation till de vuxna barnen vars sällskap de invandrade för att få. Alla dessa kännetecken antas bidra till att ge dessa »sent-i-livet-invandrare« sämre förutsättningar för en integration till det nya landet på det sätt som invandrare vanligen förväntas göra (d.v.s. genom integration i det nya samhället).

Forskning om minoriteters integration har visat att förändringar av minoritetsrelaterade politiska program, från integration i värdlandet till integration i invandrarernas respektive etniska grupper, medför vissa möjligheter att lindra den isolering som kännetecknar »sent-i-livet-invandras« situation efter invandringen. Den så kallade kulturchocken kan t.ex. mildras genom tillgång till personliga nätverk som kan erbjuda känslomässigt stöd. Eftersom »sent-i-livet-invandrare« inte alltid kan kommunicera på svenska, menar jag att deras tillgång till sociala nätverk skulle ökas om det fanns program som underlättade deras integration i sina respektive etniska grupper. Mot bakgrund av de data jag här presenterat, anser jag också att sådana personliga nätverk skulle kunna återge vissa av dessa »sent-i-livet-invandrare« en del av den självständighet som de förlorade genom migrationen, och minska den belastningen som deras totala beroende av barnen utgör. Det i sin tur antas minska omfattningen och effekterna av de konflikter som är relaterade till rollbytet. Om dessa äldres per-

sonliga nätverk vidgades genom särskilda insatser som underlättar deras integration i egna etniska grupper skulle detta troligen också minska de konflikter som kan uppstå när förhållandet mellan de äldre och deras barn försämras. Den självständighet som de äldre vinner och deras minskade beroende av barnen antas, med andra ord, ha ett positivt samband med en vidgning av deras personliga nätverk som uppmuntrade och underlättade kontakterna med, och integration i den egna etniska gruppen. Detsamma gäller minskningen av den omfattande sysslöshet som tycks vara regel bland många av dessa »sent-i-livet-invandrare« i Sverige.

Forskningsresultat från en etnografisk studie av ett dagcentrum för äldre invandrare bekräftar att de som regelbundet deltog i centrets verksamhet upplevde att deras nätverk av kontakter ökade. De intervjuade förknippade ökningen med den känsla av minskad isolering och förbättringar av det psykiska och sociala välbefinnande som de upplevde (Emami et al. 2000). Studien visade att regelbundet deltagande i aktiviteter som erbjuds av dagcentra som är kulturellt anpassade till äldre etniska minoriteter kan medföra de fördelar jag antytt ovan. Skilton-Sylvester & Henkin (1997) redovisade liknande resultat från en studie av ett amerikanskt program för integration som utformats för att överbrygga kulturella och språkliga barriärer mellan äldre invandrare och flyktingar och yngre generationer invandrare med samma kulturella bakgrund. I ljuset av det faktum att ett stort kontaktnät medför ökat välbefinnande och större självkänsla (Clark & Anderson 1967), menar jag att mycket kunde vinnas om vi aktiverade »sent-i-

livet-invandrare» med hjälp av dagcentra som inrättats särskilt för dem, och/eller liknande program som utformats för att underlätta dessa gamlas integration till den egna etniska gruppen. Detta är naturligtvis en rekommendation baserad på vad som är kännetecknande för de »sent-i-livet invandrare» som denna artikel bygger på. Forskning om äldre invandrare har kommit fram till att många av dem som har åldras i Sverige som invandrare inte nödvändigtvis behöver kultur och/eller etnisk anpassad äldreomsorg (jfr. med bl. a. Ronström 1996; SOU 1997 och Torres 2001a). Detta låter nog rimligt, inte minst, med tanke på att merparten av de utredningar som sådana påstående är baserade på, har handlat om relativt välanpassade äldre invandrare (jfr. Ponzio 1996 och Lindqvist 1996). Denna artikel syftar dock till att belysa situationen för den lilla invandrargruppen som utgörs av dem som har invandrat till Sverige som äldre; huvudsyftet har varit att uppmärksamma en grupp som har kommit i skymundan i debatten om äldre invandrare och som jag har ansett det nödvändigt att lägga märke till, inte minst, för att debatten i fråga behöver nyanseras.

Sammanfattningsvis anser jag att även om integration i värdlandet antas vara lösningen på de flesta invandrares svårigheter, är förutsättningarna för framgångsrik inte-

grering av dem som invandrat på ålderns höst inte så stora att man kan anta att den isolering som tycks drabba dem skulle kunna minskas genom framgångsrik integration efter invandringen, i den riktning som vi ofta uppfattar att en sådan integration tar; d.v.s. in i värdlandets samhälle i stort. Om vi inte erkänner de potentiella fördelar som integration i den egna etniska gruppen kan medföra för denna invandrargrupp dömer vi den till ett liv bakom hemmets väggar. Att inte ta hänsyn till de särskilda integrationssvårigheter som »sent-i-livet- invandrare» har, d.v.s. att inte erkänna att dessa gamlas möjligheter till social interaktion är begränsad till deras närmaste anhöriga, vore, som Ikel (1986) skrev när hon diskuterade effekterna av en regerings underlåtenhet att tillgodose äldre invandrares behov av sociala kontakter, detsamma som »att döma många av dessa gamla till år av isolering och bedrövelse» (ibid: 215).

Tack

Författaren vill tacka professor Lars Tornstam och medlemmarna av Socialgerontologiska Forskargruppen vid Sociologiska institutionen, Uppsala universitet, för det ovärderliga stödet under arbetets gång.

Referenser

- Ahmadi, F. & Tornstam, L. (1996). 'The old flying Dutchmen: shuttling immigrants with double assets'. *Journal of aging and identity* 1(3): 191-210.
- Bengtson, V. (1975) 'Modernization, modernity and the perception of aging: a cross-cultural study' *Journal of gerontology* 30(6): 688-695.
- Berry, J. W. (1980). *Acculturation as varieties of adaptation*. In A. M. Padilla (Ed.), *Acculturation: theory, models and some new findings*. Colorado: Westview Press.
- Brady, P. (1989). *Americans in Sweden: an assimilation study*. (Ph.D. dissertation) Uppsala, Sweden: Department of Sociology, Uppsala University.
- Breton, R. (1961). *Ethnic communities and the personal relationships of immigrants*. (Unpublished Ph.D. Dissertation) Baltimore: John Hopkins University.
- Clark, M. & Anderson, B. (1967). *Culture and aging: an anthropological study of older Americans*. Illinois: Charles C. Thomas Publishers.
- Cochrane, R. & Stopes-Roe, M. (1977). 'Psychosocial and social adjustment of Asian immigrants to Britain: a community survey'. *Social psychiatry*, 12: 195-206.
- Cowgill, D. O. & Holmes, L. D. (1972). *Aging and modernization*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Cumming, E. & Henry, W.E. (1961). *Growing old: the process of disengagement*. New York.
- Dixon, J. (1987). 'Social security in the Middle East'. In J. Dixon (Ed.) *Social welfare in the middle east*. London: Croom Helm.
- Dyal, J. A. & Dyal, R. Y. (1981). 'Acculturation, stress and coping: some implications for research and education'. *Int'l. journal of international relations* 5(4): 301-328.
- Emami, A. & Ekman, S-L. (1998). 'Living in a foreign country in old age: elderly Iranian immigrants' experiences of their social situation in Sweden'. *Health care in later life* 3: 183-199.
- Emami, A.; Torres, S.; Lipson, J. & Ekman, S-L. (2000). 'An ethnographic study of a day-care center for ethnic minority seniors'. *Western journal of nursing research*, 22(2): 169-88.
- Emami, A. & Torres, S. (2000). 'Late in life migration as point of departure for elderly Iranian immigrants' explanatory models of illness' In A. Emami »*We are deaf, though we hear; we are dumb, though we talk; we are blind, though we see*«: *understanding Iranian late in life immigrants' perceptions and experiences of health, illness and culturally appropriate care*. Stockholm, Sweden: Dept. of Clinical Neuroscience, Occupational Therapy and Elderly Care Research, Division of Geriatric Medicine and Center of Elderly Care Research, Karolinska Institutet.
- Gelfand, D. (1989). 'Immigration, aging and inter-generational relationships'. *The gerontologist*, 29(3): 366-371.
- Gelfand, D. (1994). *Aging and ethnicity*. New York: Springer Publishing Co.
- Goldlust, J. & Richmond, A. H. (1974). 'A multivariate model of immigrant adaptation'. *International migration review* 8: 193-225.
- Good, B. J. (1981). 'The transformation of health care in modern Iranian history. In M. E. Bonine & N.R. Keddie (Eds.) *Modern Iran: the dialectics of continuity and change*. Albany, New York: State University of New York Press.
- Hajighasemi, F. (1994). *Invandring på gamla da'r: sextio äldre iranier berättar*. Stockholm: Socialtjänstens FoU byrå rapport nr 6.
- Heiss, J. (1969). 'Factors related to immigrant assimilation: pre-migration traits'. *Social forces*, 47(4): 422-428.
- Ikels, C. (1986) 'Older immigrants and natural helpers' *Journal of cross-cultural gerontology* 1(2): 209-222.
- Kim, Y. Y. & Gudykunst, W. B. (1987). *Cross cultural adaptation: current approaches*. California: Sage Publications.
- Lindqvist, L. (1996) 'Vem planerar för vem och varför? I O. Ronström (red.) *Vem ska ta hand om de gamla invandrarna?* Stockholm: Social-

- tjänstens FoU Byrå, Rapport 1996:3.
- Moon, J. H. & Pearl, J. (1991). 'Alienation of elderly Korean American immigrants as related to place of residence, gender, age, years of education, time in the US, living with or without children and living with or without spouse'. *Int'l. journal of aging and human development*, 32(2): 115-124.
- Nia, A. B. & Bansal, R. K. (1997). 'Evaluation of provision and availability of health care services in Iran: a human rights approach'. *Health policy* 40: 29-41.
- Nicassio, P. M. & Pate, J. K. (1984). 'An analysis of problems of resettlement of the Indochinese refugees in the United States'. *Social Psychiatry*, 19: 135-141.
- Palmore, E. & Manton, K. (1974) 'Modernization and the status of the aged' *Journal of gerontology*, 16.
- Ponzio, S. (1996) *Äldre och invandrare: gamla italienare och assyrier/syrianer i Stockholm*, Stockholm: Socialtjänstens FoU Byrå Rapport 1996: 18.
- Ronström, O. (red.) (1996) *Vem ska ta hand om de gamla invandrarna?* Stockholm: Socialtjänstens FoU Byrå, Rapport 1996:3.
- Sachs, L. (1980). *Gamla invandrare i Sverige: en probleminventering*. Stockholm: Socialstyrelsens Äldreomsorgsprogrammet rapport nr 6.
- SCB (Statistiska Centralbyrå) (1990-2000). *Befolkningsstatistik Del 2: inrikes och utrikes flyttningar*. Stockholm.
- Schumman, J. H. (1978). 'Social and psychological factors in second language acquisition'. In J. C. Richards (Ed.) *Understanding second and foreign language learning: issues and approaches*. Massachusetts: Newbury House.
- Scott, W. & Scott, R. (1980). *Adaptation of immigrants: individual differences and determinants*. Great Britain: Pergamon Press.
- Skilton-Sylvester, E. & Henkin, N. Z. (1997) 'Intergenerational programs for promoting language learning and cultural continuity among elderly immigrants and refugees'. *Journal of aging and identity* 2(4): 251-271.
- Songur, W. (1992a). '*Äldrandet i ett främmande land*'. *Minoriteter och äldrandet: en engångstidsskrift om äldre invandrare*. Stockholm: Socialtjänstens FoU byrå.
- Songur, W. (1992b). *Att åldras i främmande land*. Stockholm: Socialtjänstens FoU byrå, Rapport nr 15.
- SoS & SIV (Socialstyrelsen & Statens Invandrarverket) (1991). *En mångkulturell äldreomsorg*. Stockholm.
- SoS 24: 222 / 91 & SIV 19-91-161 (Socialstyrelsen & Statens Invandrarverket report to Socialdepartamentet) (1991).
- SOU (Statens offentliga utredningar/ Socialdepartementet) (1997) *Invandrare i vård och omsorg: en fråga om bemötande av äldre*. Stockholm: SOU 1997: 76.
- Södergran, L. (2000). *Svensk invandrar och integrationspolitik: en fråga om jämlikhet, demokrati och mänskliga rättigheter*. (Ph. D. Dissertation). Umeå, Sweden: Dept. of Sociology, Umeå University.
- Taft, R. (1985). 'The psychological study of the adjustment and adaptation of immigrants in Australia'. In N. Feather (Ed.) *Australian psychology: review of research*. Sydney: Allen & Unwin.
- Tornstam, L. (1992)(4th ed.). *Äldrandet Socialpsykologi*. Sweden: Rabén & Sjögren.
- Torres, S. (1995) '*Late in life*' immigrants in Sweden (Unpublished Msc. thesis defended at the Dept. of Sociology: Uppsala University, Sweden).
- Torres, S. (1999). 'A culturally-relevant theoretical framework for the study of successful aging'. *Ageing and Society* 19(1): 33-51.
- Torres, S. (2001a) *Understanding successful aging: cultural and migratory perspectives*. (Ph. D. Dissertation). Uppsala, Sweden: Dept. of Sociology, Uppsala University.
- Torres, S. (2001b). 'Understandings of successful aging in the context of migration: the case of Iranian immigrants to Sweden'. *Ageing and society* 21(3): 333-355.
- Torres, S. (2002). 'Relational values and ideas regarding successful aging' *Journal of comparative family studies* 33(3): 417-430.
- Åhlund, A. (1991). *Lilla juga, etnicitet, familj och kvinnliga nätverk*. Stockholm: Carlsson.

Summary

Post-migration adaptation in light of »late in life« migration: the case of those who migrate to Sweden as elders

Through a literature review of Swedish research reports and on the basis of ethno-gerontological literature gathered in other countries, this article attempts to shed light on the common denominators (i.e. migration motives and expectations, social and cultural background, post-migration situation etc.) that make those who migrate to Sweden as elders an immigrant category of their own. Some information is also hereby disclosed regarding the present situation

of this relatively new immigrant category to Sweden. On the basis of the pre- and post migration denominators alluded to as well as international ethno-gerontological research results concerning the group in question, these elders' chances at post-migration adaptation are critically assessed. The article concludes by suggesting that integration in the host society might not be the most appropriate way to satisfy these elders' present needs.